

Széchenyi István és Rimaszombat. 2.

A jubileumi 1941. év eseményei

Az ország 1941-ben emlékezett meg Széchenyi István születésének 150. évfordulójáról. A Rimaszombatban megjelenő *Gömör* c. hetilap augusztus 24-én (LXI. évfolyam, 35. szám) a következőképpen harangozta be a jubileumi évet:

„Gróf Széchenyi István emlékezete

Szeptember hó 21-én lesz »a legnagyobb magyar ember«-nek, gróf Széchenyi Istvánnak 150 éves születési évfordulója. A magyar társadalom méltó dísszel óhajtja megünnepelni a nevezetes dátumot. Budapest szeptember hó 21-én Országos Széchenyi Emlékünnepet rendez, amellyel a fővárosban ünnepi hét kezdődik. Ezt követőleg a vidéki városok és községek áldoznak Széchenyi emlékezetének. Rimaszombatban a Polgárikör kulturbizottsága vállalta az emlékest megrendezését, amelyet szeptember 27-ére tűzött ki.”

Valójában az első alkalom az *Egyesült Protestáns Gimnázium* 1941/42. tanévének megnyitásakor adódott. 1941.

„Mélyen tisztelt vendégeink! Kedves tanuló ifjúság!

Mikor az új iskolai esztendő küszöbén itt állok megint Önök előtt, két hónap előtti évzáró beszédemnek egy mondata jut eszembe, mely ilyenformán hangzott: »Ha az évvégi számvetésnél azt kérdezné valaki tőlem, hogy milyen volt az 1940–41-ik iskolai esztendő, a kérdésre csak egy szóval felelhetnék: nehéz!« És ha ebben a pillanatban feltenné valaki a kérdést, hogy milyennek látom a most kezdődő új tanévet, mi lehetne a feleletem erre a kérdésre: sokkal nehezebbnek, mint a megelőző volt. Hogy miért?! Kell-e erre külön magyarázat? Egy pillantás a tanári testületre mindent megmagyaráz. Abból a tanárkarból, mely június végén búcsúzott Önöktől, éppen hatan hiányzanak, majdnem fele a tantestületnek, s a hiányzók helyett itt ülnek a régi, kiérdemesült tanárok, akik már évekkal ezelőtt hagyták ott csendben, minden feltűnés nélkül a tanári katedrát, hogy felcseréljék azt a jól megérdemelt nyugalommal. Távozásukkor az az egy-két magyar tanár, akiket a fiatalabb kor még egyidőre visszatartott az iskolánál, továbbá a magyarul érző tanítványok serege keltől kívánt nekik szívből: először igazi pihenést és sok-sok derűs, nyugodt napot a 3 évtizedet meghaladó nevelői munka után, másodsor pedig a nyugodt, derűs napok betetőzéséül mielőbbi magyar feltámadást, hogy egy új, nagy, boldog magyar hazában élhessék le életük hátralevő részét.

A magyar feltámadást – Istennek hála – megadta nekik a sors, de az igazi pihenés, azok a nyugodt, derűs napok, melyekre pedig ugyancsak rászorultak, különösen a cseh uralom nehéz éveiben, egyre késnek, s az évek múlásával mindinkább megnehezedik az idők viharos járása felettük és mindnyájunk felett.

Derűs nyugalom helyett kínzó bizonytalanság és állandó nyugtalanság az osztályrésze mindenkinek, s pihenés helyett, íme – munkába állnak ismét, hogy teljesítsék kötelességüket a haza és a magyar jövő iránt. Mert a kötelesség szólította el körükből – remélhetőleg csak rövid időre – 6 fiatal kartársunkat, s ez hívja most vissza a tanári katedrára az öregeket. A fiatalok elmentek, hogy megvédjék, ha kell életükkel és vérével is azt, amiért őseink évszázadokon keresztül annyi vért ontottak, olyan kimondhatatlanul sok áldozatot hoztak, a keresztyén európai kultúrát és civilizációt és megvédjék a keleti barbárság ellen a hazai földet, az elhagyott szülői otthont. Az öregek pedig beállottak a fiatalok helyébe, hogy a polgári munka mezején helyettesítsék a távollévőket, hogy az ifjú generációt tanítsák, neveljék s képessé tegyék későbbi nagy feladatának vállalására. Tehát mindkettő éreltetek dolgozik és küzd, kedves tanítványaim, a ti jobb sorsotokért, szebb, békésebb jövőtökért. Ki van tehát legfőképpen hála-ra kötelezve irántuk, ha nem ti, akikért fiatal és öreg tanáraitoknak vére, verejtéke hull ezekben a sorsdöntő nehéz időkben?! Meg ne feledkeztek erről egy pillanatra sem! Tekintsetek tisztelettel és szeretettel munkába visszatért öreg tanáraitokra! Hallgassátok figyelemmel és odaadással minden tanításukat, melyeket az ifjúság szeretete sugall s melyeket kiforrott életbölcseesség tesz értékesekké. Tegyétek számukra könnyűvé ezt az önként vállalt munkát, hogy ennek befejeztével kellemes emléket vihessenek magukkal, s az a tudat legyen legszebb jutalmuk, hogy a magyar ifjúságért érdemes dolgozni mindenkinek és minden korban, mert az tudja, hogy mivel tartozik az iskolának és tanárainak.

Közben pedig gondoljatok olykor távollévő fiatal tanáraitokra, akik bizonyára nagyon vágnak vissza az Alma Mater falai közé, a ti körötökbe. Kérjétek imáitokban a Mindenhatót, hogy adjon győzelmet fegyvereiknek s hozza

Az EPG évkönyvének címlapja, ahol Fábíán Vilmos beszéde megjelent

Vitéz Fábíán Vilmos

szeptember 9-én a székelyföldi születésű vitéz **Fábíán Vilmos** igazgató a következő beszéddel nyitotta meg a tanévet.

vissza őket épen, egészségben, hogy aztán erejüket, tehetségüket még sokáig értékesíthessék iskolánk javára és a ti hasznotokra.

Az őszinte szívből fakadó hála érzetével üdvözlöm az új munka kezdetén **Bayer Artur, Báthory Andor, Horváth Albert** és **Komáromy Géza** kollégákat, s mondok köszönetet azért a nemes munkavállalásért, mely egyedül teszi lehetővé az iskolai év megnyitását és a tanítás megkezdését. Kívánom, hogy legyen ez a munka könnyű és eredményes, és ami a fő, ne nyúljon túl hosszúra, hogy minél előbb visszatérhessenek ismét a nyugalomba és élvezhessék az igazi pihenést még nagyon sokáig egy nagyobb magyar hazában.

Nehéz idők, veszerthes évek vonulnak el felettünk. Már a harmadik iskolai esztendőt kezdjük fegyverzaj közepette. Három világrész felett tombol már a háború fergege s jelenleg senki sem tudja, nem is sejtí, hogy milyen földeket fog még lángba borítani s hány hónap, vagy hány év múlva kövekezik el a hön óhajtott, várva-vári béke ideje. Csak egyet látunk és tudunk, azt hogy a legnehezebb részén még nem vagyunk túl, s hogy a legkritikusabb idők még csak ezután következnek. Az idegek, az erkölcsi és fizikai erők legkeményebb próbatétele még hátra van. Pedig erre a próbatételre fel kell készülni minden magyarnak, férfinak és nőnek, nagynak és kicsinynek egyaránt! Olyan időket élünk, mikor nem megkészserezett, hanem, megtízszerezett erővel és áldozatkészséggel kell dolgozni, minden lemondást, esetleg nélkülözést is vállalni, ha fenn akarunk maradni s biztosítani akarjuk magunk és nemzetünk számára nemcsak barátaink, hanem ellenségeink megbecsülését is. Ebbe a közös, nagy munkába, emberfeletti birkózásba mindenkinek bele kell kapcsolódní, aki magyarnak vallja magát, s akinek nem közönyös nemzetünk boldogulása és jövő sorsa! Ez elől a feladat elől ki nem térhet, félre nem állhat egy ember sem, hacsak nem akar a nemzeti ügynek árulója lenni! És 100 százalékosan pontos, lelkiismeretes munkát kell végezni mindenkinek a maga helyén: a tanulónak az iskola padjain, a tanárnak a katedrán, a földművesnek az eke szarvánál, az iparosnak a műhelyében, a hivatalnoknak a hivatali asztal mellett, a katonának pedig a harc mezején, fegyverrel a kezében.

Ez lebegjen mindig szemünk előtt, s ez jusson eszetekbe nektek, kedves tanítványaim, valahányszor a lustaság ördöge hálójába akar keríteni benneteket! Gondoljatok ilyenkor azokra a magyar honvédekre, akik június 22-ike óta, tehát az évzáró napjától kezdve, mikor ti nyári pihenőre elszéledtetek, állják a harcot az orosz bolsevizmus hatalmas kolosszusa ellen. Micsoda túlerővel szemben kellett nekik felvenni a harcot a Kárpátok gerincein, milyen rettentő fáradalmak, gyilkos harcok, nélkülözések között kellett esőben, sárban, nyári forróságban megvívni a hatalmas harcot, a sorozatos győzelmeket, hogy így biztosítsák nagy fegyvertársaink és az egész világ elismerését! Micsoda nevelésesen kis teljesítmény, micsoda jelentéktelen erőfíjítés ezekhez az emberfeletti küzdelmekhez mérten a ti munkátok, amibe az a napi lecke megtanulása kerül! S mégis aránylag de sokan és de sokszor elhanyagoljátok feladataitokat, jajgattok, sírtok, hogy sok a lecke és nehéz a tanulás! Pedig csak akkor nézhetek majd nyugodtan az élethalálharc után – Isten kegyelméből – győztesen hazatérő honvédeink szemébe, ha itthon teljes eredménnyel, kifogástalanul végzitek el a rátok kiszabott és az övéknél ezerszer könnyebb, vért-életet nem kívánó munkát!

S mintha a Gondviselés a jelen ragyogó példái mellé a múltból is világító fáklyát akarna a mai kor gyermeke elé állítani, hogy az tegye őt látóvá s serkentse nagy lettekre és nagy áldozatokra, a haladó idő most hozta el számunkra a legnagyobb magyar: **Széchenyi István** születésének 150-ik évfordulóját. Éppen ezekben a sorsdöntő időkben, mikor Európának és ebben a mi magyar hazánknak is a jövőjéről van szó, mikor igazán a lét és nemlét kérdése forog kockán. Ekkor állítja elének az ő nagy alakját. S ő egy század távlatából szól hozzánk, törpe utódokhoz, int, tanít, figyelmeztet. Gyerünk tehát, idézzük egy pillanatra emléket, hallgassuk tanításait.

Széchenyi jelentőségét és nagyságát csak az értheti meg igazán, aki ismeri azt a kort, amelyben élt és működött. Milyen is volt az ő születése idején Európa és a magyar élet?

Születésének éve 1791. Két évvel előbb kezdődik a nagy francia forradalom, az abszolút királyi hatalom és feudális nemesi társadalom mérkőzése az alkotmányos szabadságot, emberi jogokat követelő néppel. Ez az idő tehát határkövet jelent nemcsak Franciaország, hanem Európa történetében is. A forradalom lázában vergődő francia nép éppen Széchenyi születésének évében adja hóhérekébe gyámoltalan királyát s pillanatokra megdönti nemcsak a korlátlan királyságot, hanem az elavult rendi társadalmat is, s azok romjain felépíti a rövid életű népköztársaságot. A forradalom talaján született és nagyranőtt **Napoleon** pedig végighordozza Európán a győzelmes francia fegyvereket. De úgy a forradalmat, mint Napoleon hatalmát megdöntötték a túlzások. Waterloo-nál elbukott mindkettő, s úgy látszott, mintha a forradalom előtti gyűlölt régi rendszer ismét változatlanul visszatérne, teljes jogaiba lépne.

A népek azonban nem feledték el a forradalom hármasszavát: szabadság, egyenlőség, testvériség. Élénken emlékeztek uralkodók ígéreteré, mellyel nem is olyan régen harcba szólították őket Napoleon és a forradalmi Franciaország ellen. Követelték tehát a megígért alkotmányt, emberi jogokat. Így kerülnek egymással szembe az uralkodók és a nemzetek, s e két tényezőnek a küzdelme szabja meg a következő félszázadban az európai történelem irányát. Széchenyi nincsen még 30 éves, mikor ezek a küzdelmek megindúlnak.

Milyen a Széchenyi születése körüli Magyarország? **Mária Terézia** és **II. József** felvilágosult abszolutizmusa központosító és németesítő törekvéseivel nem csak a rendi alkotmány roncsait és gazdasági életünket, hanem ezzel együtt nemzeti létünket, nyelvünket és fennmaradásunkat is veszélyeztette. A veszély felismerése először az írók és

költők kis csapatát serkenti az elmaradt, parlagi magyar nyelv fejlesztésére, irodalmivá tételére, mely nélkül nincs nemzeti élet, a nemesi nemzetet pedig legféltettebb kincsének, idejétmúlt kiváltságainak körülbástyázására. II. Józsefnek, a kalapos királynak halálakor kitörő lelkesedéssel és erélyesen követeli ennek a kettőnek törvényes biztosítását. Az 1790–91-iki országgyűlés törvényei nagyrészen eleget is tesznek ennek a kívánságnak. A régi dicsőség emlékeiből elégedő, csak a múlton merengő, kiváltságaihoz csökönyösen ragaszkodó nemesség meg is elégszik aztán ezzel az eredménnyel s szentül meg van győződve arról, hogy elvégezte feladatát, s más kötelessége nincsen hazájával és a nemzet jövőjével szemben. Ettől kezdve 24 éven keresztül készségesen támogatja uralkodóját a forradalmi Franciaország és Napoleon elleni háborúban, mert közös az érdeke mindkettőnek, s a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméinek esetleges győzelme egyaránt fenyegeti a korlátlan királyi hatalmat és a nemesi kiváltságokat.

*Az európai uralkodóknak Napoleon bukása után megalakult ún. Szent szövetsége és annak lelke, Metternich herceg 1815 után legfőbb feladatának azt tekinti, hogy elnémítson minden szabad eszmét, alkotmányos törekvést s a népeket az uralkodók jámbor, engedelmes szolgálóivá tegye, hogy azoknak soha eszükbe ne juthasson az uralkodó rendszer ellen feltámadni. A nyilvános és titkos rendőrség, fizetett kémek, cenzúra, hivatali erőszak lesznek úrrá a közélet felett, s igyekeznek lakatot tenni mindenkinek a szájára. A napoleoni háborúkkal együtt járó anyagi leromlás, elszegényedés, gazdasági pangás, a magyar nemesség fásult tespedése, közönye a nemzeti ügy iránt a legalkalmasabb pillanatnak látszott arra, hogy **Metternich** és a bécsi körök Magyarország állami önállóságának megszüntetésére és hazánk Ausztriába való beolvasztására minden tőlük telhetőt megtegyenek. És meg is van minden remény arra, hogy tervük most sikerülni fog. Hiszen csak egy pár író és néhány intelligens, művelt koponya, akik utazások, könyvek, ujságok révén ismerik valamennyire a művelt nyugatot, annak eszmeáramlatait, viszonyait, mernek írni és beszélni nemzetünk elmaradottságáról, annak okairól, egyenlőségről, szabadságtól, alkotmányos királyságról. Nemzetünk vezető rétege, a nemesség a régi dicsőségen merengve éli a maga külön életét s abban a boldogító meggyőződésben ringatja magát, hogy extra Hungariam non est vita, e haza határain kívül nincsen igazi élet. A nemzet zöme, a magyar jobbágyság, egyik napról a másikra tengeti sok tekintetben emberhez nem méltó életét, húzza az igát, mit már évszázadokkal előbb nyakára rakott a bűnös múlt, a rövidlátó nemesi önzés s várja sorsának jobbrafordulását, a szebb jövőt, melynek előkészítésében azonban éppen nyomorúsága és műveletlensége következtében maga aktív részt nem vehet.*

Halálos néma csend borul a magyar ugarra, a közélet egy nagy temetőhöz hasonlít, melyben sehol egy parányi fény, egy reménysugár, mely tájékozathatna, útbaigazítana.

Ezt a síri csendet törte meg Széchenyi szava, hogy életre hívja a halottnak látszó nemzetet, s megmutassa az utat a szebb jövő felé. Első fellépése és első tényle: a Magyar Tudományos Akadémia megalapítása új korszak kezdetét jelenti történelmünkben, a komoly alkotó munkának, a nagy tetteknek kezdetét. Munkássága nyomán egyszerre megelevenedik a magyar közélet, s mint az enyhe tavaszi szellő nyomán, új élet pezsdül mindenütt. Első írott munkájának, a Hítel-nek zárómondatai úgy nyílnak bele a nemzet szívébe, mint az élő lelkiismeret vádoló, elmarasztaló szavai, melyek égetnek, perzselnek, s többé nyugtot nem hagynak. „Nem azt nézem, hogy mik voltunk a múltban, hanem azt, hogy mivé lehetünk a jövőben. A múlt kiesett hatalmunkból, de a jövőnek urai vagyunk.“

*Új, szokatlan, eddig nem hallott hang ez a magyar életben. És új, rendkívüli a hatása is. Az 1825-től 1848-ig terjedő magyar reformkor, melyet Széchenyi tettei és szavai indítottak el, a magyar történelemnek legszebb és legtanulságosabb kora. Írott művei: a Hítel, Világ, Stádium, tettekre sarkaló alkotásai: Magyar Tudományos Akadémia, Nemzeti Kaszinó, Országos Gazdasági Egyesület, Tisza–Duna szabályozás, Vaskapu-szabályozás, Dunagőzhajózás, a Lánchíd stb. eddig nem tapasztalt hatást váltanak ki. A reformkorszak haladó nemzedékét valósággal magával ragadja a munka láza, az alkotás vágya, s csak úgy ontja magából a sikereket és korszakos alkotásokat. A kormány és a maradi, a rendiség szűk korlátai között vergődő lelkek ellenállása, akadékoskodása nem tudja feltartóztatni ezt az áramlatot, amely végül az egész nemzetet magával sodorja, s 23 év alatt megvalósítja az eddig hihetetlennek látszó eredményeket: felelős magyar kormányt, országgyűlést, rendi kiváltságok eltörlését, jobbágyság felszabadítását, teherviselést, törvényelőtti egyenlőséget, sajtószabadságot és egyebeket. A nemzet máról holnapra lerázza magáról mindazt, ami régi, elavult; ami a szabad mozgásban, haladásban eddig akadályozta, s 1848 tavaszán ott áll a csodálkozó Európa előtt megúj-hodva, fiatalon, erősen, fejlődésre képesen. Jogos büszkeséggel énekelhette **Petőfi**:*

„Nagyapáink és apáink, míg egy század elhaladt,
Nem tevének annyit, mint mi 24 óra alatt.”

Ehhez hasonló csodát a magyar történelem egyet sem, a világtörténelem is csak keveset tud felmutatni. És ezt a csodát Széchenyi jövőbelátó prófétai lelke álmodta meg és az ő keze indította el a megvalósulás útján. Soha el nem múló érdeme ez a legnagyobb magyarnak.

*Sajnos! 1848 tavaszának gyönyörű virágait elhervasztotta, lefagyallta a korai ősz, a dermesztő kegyetlen tél! **Kossuth Lajos** honvédeknek hősi küzdelme után osztrák ármány és orosz zsarnokság letiport bennünket, s Világosnál*

kiesett kezünkől a fegyver. A nemzet jövője felett kétségbeesett Széchenyi nagy lelke elborul s a döblingi tébolydában önkézével vet véget életének a legnagyobb magyar 1860. április 8-án.

Hiányos lenne rövid ismertetésem, ha ki nem hangsúlyoznám legalább pár mondatban Széchenyi jelentőségét. Már előtte is voltak többen, akik felismerték nemzetünk elmaradottságát, annak okait, s azt is látták, hogy Bécstől, általában idegenektől nem várhatunk semmit, s mindent magunknak kell megteremtenünk. Ezek tisztában voltak az-
zal is, hogy vannak nemzeti feladatok, melyeket sürgősen meg kell oldanunk, ha élni akarunk. Csak azt nem tudták, hogyan és milyen eszközökkel. Ezt ismerte fel Széchenyi bámulatos éleslátással és műveiben ezt fejtette ki világosan, határozottan, minden félreértést kizáró módon. Megmutatta az utat, amelyen haladva kivergődhetünk száználmas elmaradottságunkból s előre juthatunk a fejlődés útján. Tehát programot adott a nemzetnek, s ezzel megindította gazdasági, kulturális és politikai ujjaszületésünket. Ez volt a másik nagy érdeme.

Harmadik nagy érdeme a nemzet hibáinak, bűneinek, ferde gondolkodásának minden szépítés nélküli, őszinte feltárása, mely működésével igazi nemzetnevelő munkát végzett. Kíméletlenül mutat rá nemzeti hibáinkra, hogy tévedéseink felismerésére, azok levetkőzésére, tehát javulására, önfegyelmzésre szoktasson. Az első magyar, aki nem hátra néz, hanem előre. Elszakadva a múlttól, minden reményét a jövőbe helyezi. Azt akarja komoly, céltudatos, okos munkával szebbé és jobbá tenni a sivár, lehangoló jelenét. Nem a múlt emlékeiből, annak szegényes morzsáiból akar éledélni, hanem a férfias, nehéz munkával felépített szebb jövőben megérdemelten élni!

Széchenyi nem a mellveregető, hangos hazafiasság képviselője, nem a szavak, hanem a tettek embere. Mikor a nemzeti ügy szolgálatáról van szó, legelsőnek teszi le áldozatát a haza oltárára. Tehát a cselekvő hazafi igazi mintaképe, akinek minden szava és tette, minden vagyona, szívének minden dobbanása, agyának minden gondolata, szóval egész élete a hazáé és nemzeté.

Széchenyinek a magyar jobbágy jelentőségéről vallott felfogását pedig érdemes külön is kiemelni, mert az ma is változatlanul érvényes. Ő a jobbágyságban a nemzeti erő örök, kiapadhatatlan forrását látja, s hirdeti, hogy a 9 milliónyi jobbágy kirekesztése a nemzet életéből »elkerülhetetlen halált hozand az anyaföldre.« Gondolkozhatik-e másképpen a mai kor szociálpolitikusa? Van-e ma értelmes ember, aki nem a népben látná azt az erőltartalékot, melyből mindig bőségesen meríthet a nemzeti élet, s mely nélkül előbb utóbb elsenyed, elhal, mint a gyökértelen növény.

Kiki a maga szerencséjének kovácsa. Jövőnk olyan lesz, amilyent magunknak nehéz munkával, küzdelemmel és áldozatokkal ki tudunk alakítani, fel tudunk építeni. Ne feledjük el egy pillanatra sem, hogy ellenségeink ismét halálunkat akarják, a trianoni koporsóból nemrég kikelt Magyarországot ismét keresztire akarják fészíteni, örökre sírba temetni! Amerikában már elkészítették az új térképet, amelyen hiába keressük Magyarországot. Európa térképéről tehát teljesen letörültek bennünket!

De mi élni akarunk és nekünk élni kell tovább, mert ránk még hivatás vár a Közép-Duna mellékén. És mi élni is fogunk tovább, ha hűek maradunk nemzeti hagyományainkhoz, s megszívleljük a történelem tanítását. Úgy dolgozunk a hazáért, mint Széchenyi dolgozott, és úgy tudjunk harcolni és áldozni érte, mint a világháborúk magyar hősei áldoztak és áldoznak s akkor élni fogunk tovább, akkor valóra válik a legnagyobb magyarnak jóslata: »Magyarország nem volt, hanem lesz.«

A Gömör szeptember 14-én megjelent 38. számában így invitálta a szerkesztő az érdeklődőket Polgárikörbe:

„Szeptember 20-án, szombaton este 8 órára a Polgárikör kegyeletes ünnepségre várja Rimaszombat magyarságát. Szeretettel hívja az eseményekért rajongókat, hogy hajtsák meg a hála zászlaját a magyar élet

legnagyobb rajongójának személye előtt és a magyar jövő önkínzó és önfeláldozó mártírjának emlékét fön-
ják körül a szeretet örökzöldjével. [...]”

A szeptember 21-i, 39. számban egy bizonyos **(-díl)** álnevet használó szerző osztja meg gondolatait a lap olvasóival.

„Széchenyi, az örökarcú magyar

Életem egyik legszebb, legmélyebb élménye volt az a pillanat, amidőn a nagycenki kriptá nagy halottja előtt jelentkeztem 1934-ben. Még akkor megszállott területen laktam s a szabad haza tudata, a legnagyobb magyar szellemi közelsége olyan megrendítő hatással voltak reám, hogy sírva fakadtam. Odaborultam a néma, de olyan sokat mondó köre s remegve öleltem át a márványobeliszkot, mintha Őt ölelném át s belőle, lelkéből szívnék magamba életeli-
xírt. Révetegen hagytam el a nagycenki parkot s felettem, a kisémmizett, leigázott kisebbségi magyar felett mintha egy védőangyal szálldosott volna és kísért s kísér ma is, véd, őriz, irányt mutat, eszményeket záporoz felém 'a legnagyobb magyar' s ma úgy érzem, hogy kisebbségi magyar sorsom vezérlő csillagát, magyar múltam legnagyobb eszmei vezetőjét imámba kell foglalnom és előtte lerakni a hála, a köszönet virágait.

Szeptember 21-én 150 esztendővel ezelőtt a magyar égre felszaladt egy üstökös. Egy ragyogó, tündökletes, a genie csodálatos sziporkáitól tündöklő pályájú csillag fut a magyar égen s szeptember 21-én templomában egy-egy imát mond minden igaz magyar legnagyobb fiáért s minden a magyar életet magasabb szempontok jegyében élő magyar hálaimát rebeg a magyar élet ama nagy ajándékáért, hogy Isten a magyar életbe beleoltotta a magyar lélek

aranyágacskáját, Széchenyit, a magyar Jövő álomlovagját, akinek színes elképzelései, magasan szárnyaló tervei egy szebb, boldogabb, erősebb, hatalmasabb Magyarország létalapjai.

Széchenyi magyar Örökkévalóságot akar építeni, boldog hazában szabad nemzetet. Boldog, gazdag népet akar maga körül látni, amely a műveltség magas fokán áll, amelynek erkölcsi tiszták, s amelynek kezében ég a munka. Széchenyi naggyá, a nemzetek közt a legnagyobbá akarja tenni nemzetét, amelynek legnagyobbja Ő, mert eme szép lelki kincseivel, adottságaival, bensőséges lelki szépségeivel az Örökkévalóságra hivatott. Ez a nép a történelem leg-szentebb tragédiáinak, legnagyobb kálváriáinak népe. A magyar a lélek népe, s csak a szeretet aranyvésőjével meg kell tisztítani a magyar életet az árnyvalóságoktól. A magyar legyen az önismeret, a bűnbánat népe, amelyektől élet, szépség, lelkesülés fakad.

A nagy lelkek lázas ihletésével teremti, alkot, gyarapítja. Lelke izzó kohójából föltartóztathatatlanul törnek előre az elképzelések, az álmok, ábrándok és tervek. Lelke túlfűtött kazán, amelyet a nagy, magános lelkek örök véglátása túlleremelésre ösztönöz.

Eszméivel megelőzi korát, eszméivel túlnő a magyar korlátokon és belenő az Örökkévalóságba, mert minden cselekedete, végrehajtott álma a magyar Örökkévalóságé. A Lánchíd tulajdonképpen több mint egy egyszerű összekötő kapocs két városrész között, aranyhíd az, a szentistváni gondolat aranyhídja minden nemzetiség felé. A Vaskapu szabályozás több mint bizonyos mechanikai művelet, a Vaskapu a magyar Jövő, az örökkévaló magyar Jövő kapuja, a napkelet fiának örök keletalma. A lóversenyek mintázzák a magyar élet nagy versenyfutását az élet, a szabad élet, a szabadság, az érvényesülés felé. A Magyar Tudományos Akadémia templom, a magyar Örökkévalóság temploma, a magyar lélek Pantheona, amelyen rajta fénylik a minőségi magyar élet szent, elkötelező bélyege.

Széchenyi egy darab magyar Apotheosis, aki a nagy lelkek magányos csillagútjait járja. A nagy lelkek útjai magányos utak, törelen utak, rögs utak, de ez a szép élet, ez az igazi élet, ez az isteni élet, ez a magyar élet. A magyar élet nagy temető, az Örökkévalóságra hivatottak nagy temetője. Az ősparaszt **Széchenyi Márton** ősnemes fia, a legnagyobb magyar forradalmár is eltűnik egy időre a közöny temetőjében, hogy aztán, mint a 'legnagyobb magyar' kelljen ki a sírból s jövőt építő eszméivel fényt a késő századokra vessen.

Széchenyi: az örökcarcú magyar, akinek eszméi örökké aktuálisak, időszerűek, aki túllép a Tegnapon és a Mán és az Örök Holnap hirdetője lesz. Széchenyi a magyar élet lelkiismerete, tükör, amelyben hibáit, bűneit, gyarlóságait látja meg a magyar... s aki előtt mea culpázva, mellet verve felsír a magyar. Széchenyi e magyar élet értékmérője, akinek élete azt példázza, hogy a nemzetek nagy versenyében a legnagyobbat, a legtekélyesebbet alkossa a magyar. Széchenyi a magyar élet legmagasabb csúcsa, ahova felnéz a magyar, mert egy »fejfelé magaslik ki« mindnyájunk felé. Széchenyi arcára felnézünk Ma, s szememből a szégyen könnyei perengnek alá, az alacsonyabb rendűség, a bűntudat, a magamba szállás megváltó könnyei és Széchenyi arca a naptámadat fényében napnyugat felé mutat...

Nagycenk nagy halottja, magyar életünk nagy kincse, jelentkezni jöttünk. Gömör ősi magyar földje, a gömöri lankák ezer magyar emléktől megszentelt röge áll ma rapportot előtted. A visszatért Felvidék legmagyarabb megyéje áll ma díszőrséget előtted – legnagyobbunk...

Kürtjelek hangzanak e magyar reggelben... Széchenyi, készen állunk, a te szellemedben munkára jelentke-zünk..."

Ugyanebben a lapszámban Széchenyi-est a Katolikus Körben címen beharangozó olvasható az ünnepi estről.

„Gróf Széchenyi István nemcsak az egyetemes ma-gyarságnak volt legnagyobb fia, de kiemelkedően nagy alakja volt a magyar katolikus egyháznak is. A Rima-szombati Katolikus Kör is kötelességének tartotta, hogy az országos jubiláris ünnepségekbe emlékest keretében bekapcsolódjék, méltóan áldozva a nemzet és az egy-ház emberi nagyságot felülmúló géniusza emlékének.

A szeptember 27-én, szombaton este 8 órára kitűzött emlékest műsora a következő lesz:

1. Szózat: éneklí az állami polgári iskola vegyeskara. Vezényel **Lackner László** zenetanár.

2. Megnyitó beszédet tart dr. **Gabonás János** el-nök.

3. **Bloch J.:** II. Magyar fantázia. Hegedűn előadja **Gabonás Tibor** Gy. gimn. VIII. o. tanuló. Zongorán kíséri: **Nagy Icuka**

4. Széchenyi Istvánról emlékbeszédet mond: dr. **Horváth Elemér** ügyvédjelölt.

5. **Babits Mihály:** Áldás a magyarra. Szavalja **Hettmann Piroska** polgári iskolai III. o. tanuló

6. Himnusz: éneklí a közönség."

Ugyancsak tájékoztat a lap arról, hogy „A legna-gyobb magyar: gróf Széchenyi István emlékünnepejét a Polgárikör rendezésében szeptember 20-án, szomba-ton este 8 órai kezdettel tartják meg”, illetve közli, hogy „Dr. **Soldos Béla** kormánybiztos-főispán a folyó évi szeptember hó 20-iki Országos Széchenyi Emlékünnepély-re hivatalosan Budapestre utazott”.

A szeptember 28-i, 40. lapszámban részletes beszámoló olvasható a Polgárkörben tartott rendezvényről.

**„Gróf Széchenyi István emlékezete
a Polgárikörben**

Országszerte nagyszabású ünnepségekkel ülik meg Gróf Széchenyi István születésének 150. évfordulóját. Az ünnepségek sorát vasárnap délben Budapesten a Vigadóban rendezett emlékünnepe nyitotta meg. Magyarország főméltóságú kormányzója meggyújtotta az emlékezés fátylóját és átadta a tüzet az ifjúság küldöttségének, hogy »hordozza lelkében, védje a viharban és vigye embertől-emberig, faluról-falura és városról-városra«. Majd **Bárdossy László** miniszterelnök mondott nagy beszédet, melyben megkapó életteljességgel és meglevenítő erővel állította a nemzet elé a »legnagyobb magyar« tragédiás alakját.

Rimaszombat város társadalma is nagy fiainkat megillető tisztelettel és megbecsüléssel kapcsolódik bele az országos ünnepségekbe. A születési évforduló előestjén, szeptember 20-án, szombaton este a Polgárikör tartotta meg Széchenyi emlékünnepe. Erre hivatottságot adott az a körülmény, hogy városunk eme legrégebb egyesülete, amint azt **Rábely Miklós** elnök megnyitó beszédében hangsúlyozta is, a Széchenyi reformkor szak idején alakult meg.

Az emlékünnepeken **dr. Horváth Árpád** alispán az élén megjelentek a város társadalmának vezető egyéniségei. Gróf Széchenyi István nemzeti színekkel övezett és babérboszorúval díszített mellszobra állott a színpad előtt. **Id. Rábely Miklós** elnök üdvözölte a megjelenteket, akik eljöttek, hogy ünnepeljék »annak a Gróf Széchenyi Istvánnak az emlékét, aki ellenállhatatlan erejével életre keltett egy elalélt nemzetet, aki cselekedeteiben szívünk mélységében él és tanításából oly sokszor meritjük nemzetszeretetünk tiszta érzéseit...

S ha olykor pihenő óráinkban visszatekintünk a nemzet múltjába, megdöbbenve látjuk, hogy ma is ugyanazok a sebek és kérdések merednek ránk mint 100 esztendővel ezelőtt. A magyar életnek sok minden betegsége szenvedő valóság ma is. « Széchenyi István tanítása ma is olyan időszerű, mint volt egy évszázaddal ezelőtt, mondotta nagyhatású beszéde során a Polgárikör népszerű elnöke és e tanítások alapján társadalmi összefogást és nemzeti egységet követelt. Szükség van erre éppen most, »amikor sorsunk döntő fordulathoz közeledik, amikor egy új világ bontakozik körülöttünk, s ezzel az új világgal együtt egy új magyar feltámadást hiszünk és remélünk. Ebben a szent hitben, ebben a forró vágyakozásban keresük és kívánjuk Széchenyi István hangját és útmutatásait, hogy biztonságos úton léphessünk az új magyar életbe... Ezekben a válságos időkben készen kell lennünk arra a feladatra, amit csakis a magyar egység teljes megfeszítésével tudunk megoldani. A lét vagy nem lét kérdése soha nem volt nemzetünkre oly végzetesen éles, mint ma. Ezért szükséges Széchenyi eszméinek önzetlen szolgálata. Ezért kell felemelnünk a magyar testvéri szeretetnek tiszta lobogóját, hogy köréje gyűljön minden magyar, hogy ezzel az áttörhetetlen erővel tudjunk harcolni, győzni és diadalmasan

menetelni előre a végső célig: Szent István birodalmának ezeréves határáig.«

A mélyenszántó megnyitó beszédet nagy tetszés fogadta. Majd **Smid Lehel**, gimnáziumi vallásstanár mondotta el alapos felkészültséggel megalkotott és költői tollal megírt emlékbeszédét. Mélyen megrázó erővel és hazafias lelkesedéssel rajzolta meg »a magyar napkelet nyugatarcú vándorának« szellemarcát, a magyar romantika romantikusan tragikus hőseit. Nagyszerű előadása, amelyet a hallgatóság nagy tapsal fogadott, megérdemli a nagyobb nyilvánosságot, úgy hogy annak közlését legközelebb lapunkban meg is kezdjük.

A két beszéden kívül az esten közreműködött a gimnáziumi Éneklő Ifjúság, Lackner László zeneiskolai igazgató és **Szokolay Imre** gimnáziumi VIII. o. tanuló is. Gimnáziumunk nagyhírű énekkara a nemzeti énekek és **Liszt Ferenc** Magyar ünnepi dalának előadásával érdemelte ki a közönség elismerését. Kedvelt dalosaink a szünidő utáni friss erővel és Lackner László énektanár mesteri vezetése mellett pompás összhanggal szerepeltek. Lackner László zongorán **Bartók** régi magyar táncdalait játszotta el, bámulatra méltó technikával, kifejezően színes hanglejtéssel és az est hangulatába illeszkedő mélységes hatáskeltéssel. Hatalmas tapsorkán jutalmazta átszellemült és művészi előadását. A nívósan összeállított est műsorát Szokolay Imre szavalata fejezte be, aki **Arany János** örökké aktuális Széchenyi emlékezetét mondotta el, a költő gondolatainak szívbéli átérzésével és lelki elmélyedéssel. A hatalmas költemény szívhez szóló sorainak tolmácsolásával megérdemelt sikert ért el.

Gróf Széchenyi István emlékezetét iskoláinkban is felidéztek. Az egyesült prot. gimnáziumban szombaton délben kis ünnepség folyt le, amelyen a Polgárikörben szereplő tanárok és diákok működtek közre.”

Az október 5-én megjelent 41. szám tartalmazza *A Katolikus Kör Széchenyi-emlékestje* címen a következő beszámolót:

„Az országos Széchenyi-ünnepségekbe szeptember 27-én, szombaton este szívvel és lélekkel kapcsolódott bele a közel félszázad óta fennálló rimaszombati Ka-

A rimaszombati Katolikus Kör otthona (képeslap)

tolikus Kör is. A nemzeti színekkel és örökzölddel feldíszített színpad elején gróf Széchenyi István mellszobra díszelgett s a nagyterem falára is felkerült a legnagyobb magyar arcképe. A nagyszámban összegyűlt érdeklődő közönséget dr. Gabonás János polgármester-helyettes, a Kör világi elnöke üdvözölte, majd néhány szép gondolattal világította meg Széchenyi kimagasló egyéniségét.

»Széchenyi István ragyogó egyénisége mint örökké lobogó fákyla világítja be a magyar történelmet« *mondotta.* »Az ő élete s a nemzet életében kifejtett sokoldalú és fáradtságot nem ismerő munkája arra tanít bennünket, utódokat, hogy igyekezzünk minél többet tanulni, s így a műveltségnek minél magasabb fokára felemelkedni, mert minél műveltebb egy nemzet, annál biztosabban és szilárdabban tudja megállani a helyét a többi nemzetek sorában.... Széchenyi legnagyobb érdeme, hogy nagy európai műveltségével és széles politikai látókörével oda állott nemzete élére s minden tőle telhetőt megtett arra nézve, hogy elmaradottságából kiemelje, mert szilárd meggyőződése volt, hogy különben a magyarság lemarad a művelt nyugati népek nagy versenyében.« *Méltatta ezután dr. Gabonás János a katolikus egyház hűséges fiát és a Hazának holtig aggódó nagy szerelmest, akinek élete és működése bennünket összetartásra és munkára tanít.* »Csak akkor leszünk igazán magyarok, csak akkor leszünk a legnagyobb magyar méltó utódai, s csak akkor válik százszázalékosan valóra gróf Széchenyi István mondása: Magyarország nem volt, hanem lesz, ha mindazt megcselekedjük, amire nézve nagy szelleme mindnyájunknak példaképül és útmutatásul szolgál, s az általa kijelölt magyar útról nem fogunk letérni soha.« *– fejezte be nagyhatású beszédét a Katolikus Kör köztiszteletben álló elnöke. Az élénk tetszéssel fogadott elnöki megnyitó előtt a polgári leányiskola tanulói Lackner László zenetanár szakavatott vezetése mellett énekelték el Vörösmarty Szózatát. Az üde leányhangok a tiszta gyermeki lélek esdő kívánságait vitték a Magyarok Istene elé. Majd Sebő Bözsike szavalt a mély átérzéssel és kiváló előadóképességgel a Fiammal*

beszélek gyönyörűséges irredenta-költeményt, a közönség lelkes tapsait érdemelvén ki.

A hazafias hangulatot emelte ezután magasra Gabonás Tibor Gy. gimn. VIII. o. tanuló hegedű-előadása. Az immáron hivatott művészé érett fiatal hegedűs Bloch II. Magyar fantáziáját játszotta el magával ragadó érzéssel, a szív húrjaira vetítve a hegedű száraz fájának – pompás vonókezelésétől – megéledő lelkét. A magas értékű hegedűszólót Nagy Icuka kísérte zongorán, simulékony és hatáskeltő szép játékkal. A közönség hálásan köszönte meg a valóban ünnepi élményt.

Ezután dr. Horváth Elemér ügyvédjelölt tartotta meg ünnepi beszédét. Alapos felkészültséggel és tárgyilagos, világos okfejtéssel megírt tanulmánya Széchenyit, mint a 'haza apját' a faji gondolatnak a magyar humuszba elültetőjét és a népi politika megteremtőjét állította elének. Röviden jellemezte gróf Széchenyi István vallásos ifjúságát, vitéz katonáskodását, külföldi utazásain magára ébredését azoknak a feladatoknak, amelyeknek későbbi megvalósítása alapkövévé váltak az új magyar országépítésének. Széchenyi életműve bizonyítja, hogy a nemzet és a faj érdekében végzendő minden munkásságot az ész erejével kell végrehajtani. Gazdag idézetekkel bizonyította be dr. Horváth Elemér végül, hogy gróf Széchenyi István munkássága kiútforrásai voltak a népi és faji gondolat megteremtésének. Az előadói asztalnál „homo novus”-ként (= új emberként) szereplő dr. Horváth Elemér rövidségében is kifejező és elmélyedő előadásával megérdemelt sikert avatott.

A műsor befejezéseként Heltmann Piroska állami polgári leányiskolai III. o. tanuló meglepően kifejlett szavaló tehetséggel és öntudatos fellépéssel tolmácsolta szívhez szólóan Babits Mihály: Aldás a magyarra című hatalmas erejű hazafias költeményét. Kedves szereplését a közönség meleg szeretettel fogadta és sok tapsal jutalmazta. A bensőséges szép ünnepség a Himnusz közös eléneklésével ért véget.

Ebben, illetve a következő 2 számban közli a lap Smid István Lehel már beharangozott ünnepi beszédét.

Smid István Lehel

„Széchenyi István emlékezete

A legújabb irodalmi áramlat az életregények felé fordul. Nagyjaink élete érdeklődést vált ki a nemzet lelkében. Széchenyi életét, akinek születése 150-ik évfordulóját most ünnepli az ország, osztatlan érdeklődés előterébe állította három Széchenyi életregény, amelyeknek nyomán újból aktuálissá vált az örökké időszerű Széchenyi probléma, a Széchenyi kérdés és megindult egy Széchenyi értékelési folyamat, amely a magyar élet eme különleges nagy egyéniségének mélyebb megértéséhez és felértékeléséhez vezetett: **Hegedüs Loránt** Széchenyi estéje és éjszakája, **Surányi Miklós** Egyedül vagyunk-ja és **Szekfű Gyula** Széchenyi-je ezek.

Hegedüs Loránt a poéta Széchenyi Istvánt mint a jóst, a látnokot és a váteszt rajzolja meg, ki mint az új idők járosza lángoló tűzcsóvával szalad fel a magyar égboltozatra, hogy mint Döbling golgotás szenvedője váljék magyar glóriává. Surányi a Stefferlen, az elegáns huszárcapitányon, a hidépítón vezet el a »legnagyobb magyarhoz«. Surányi, a regényíró Széchenyi emberi arcán keresztül érzékelteti a legnagyobb magyar szellemarcát. Szekfű a tudós történétíró a magyar történelem szellemóriás anachronizmusát, a magyar történelmi fejlődés legforradalmibb alakját

rögzítli márványba és egy új Széchenyi-arcú magyarság életszükségletét dobja fel a magyar égre, mint új magyar tavaszevangéliumot.

Széchenyi a magyar sors, a magyar élet inkarnációja, szedjük tehát csokorba ezt a legszentebb magyar életet, ezt a legkeserűbb magyar tragédiát, s vigyük el a magyar Pantheonba a magyar Örökkévalóság legtüzesebb gyémántjaként.

*A magyar ezer esztendő óta nyugatra tart. Onnan jött, ahol a Nap kél és napszállta felé siet minden magyar, ezért égnek a magyar alakok a naplemente fényében. Sokan szaladnak nyugat felé és vesznek el annak őserdejében. A nagy magyarok azok, akik nyugatra mentek és azután visszatekintettek. Ezeknek az arca fénylik-lángol a naptámadatnak a csillogásában. Ilyen volt **Julianus barát**, **Kőrösi-Csoma Sándor** és ilyen mindenekfelett gróf Széchenyi István. Mindegyik elindult egykor nyugat felé s annak árvaságában felfedezte magáról, hogy ő magyar és elhatározta, hogy visszamegy élni és halni e népért. Széchenyinek is nyugat ködös Babelében megfogja a lelkét a kelet deleje és visszavonhatatlanul eljegyzí őt a magyar földdel.*

Eljuthat-e a magyar saját erejéből a fejlődésnek arra a fokára, amelyen a nyugati civilizált népek állanak? Ez volt az a kérdés, amely a XIX-ik század első felében a magyar hazafiakat foglalkoztatta. Hogy ez a kérdés a magyarság érdeklődésének az előterébe került, s a műveltebbek az ország elmaradottságának tudatára ébredtek és hogy a reformok módjáról közvélemény alakulhatott ki: ez Széchenyi István érdeme.

*A főnemesség az udvar fényében fürdőzött, ez nem lehetett az átalakulás szülője. A városi polgárság német és rác volt. A jobbágy pedig nem élt emberhez méltó életet, öntudatlan igavonóként tengette le embertelen életét s a magyar sorsközösség legszánalmasabb számkivetettjeként túrta a rögöt és sírta bele a televénybe **Dózsa Györgységének** izzó vaskoronára ültetett arculatát. A közbirtokos nemesség volt az egyedüli, amely megértéssel viseltetett a nemzeti élet nagy kérdéseivel szemben, és amely a magyar Múlt, magyar Jelen, magyar Jövő kérdéseit szent ereklyeként hordozta szíve mélyén, mely örök elkötelezést látott a Jövendő szolgálatában, s amelynek életfonala egetvivő nagy szerelemmel ennek a földnek mithikus erejébe van beoltva.*

*A századforduló romantikája egy életerős, magyar munkára hivatott ujarcu magyarságot termel ki. A nemzeti érzést az újjáéledő irodalom teszi tudatossá. Széchenyi érzi az irodalomnak a nemzeti kérdés tudatosítása körül végzett fontos feladatát és első fellépése, amellyel beírta magát a magyar nemzet aranykönyvébe, az is ennek felismerése volt. Széchenyi egy romantikus **Jókai**-jellem, egy romantikus század romantikus arculatú fia. Megjelenik az 1825-ik évi országgyűlésen, meghúzódik az ismeretlenség homályába burkolózva egy oszlop árnyékában, s nézi fájón, könnyezően a közöny magyar óceánjába beleterülő nagy magyar felsírásokat, s az ismeretlen magyar huszárcapitány szíve kitarul és romantikus gesztussal a magyar nyugat keletarcú fia és álmodója birtokai egy évi jövedelmét ajánlja fel a megalakítandó Akadémia céljaira. Neve egyszerre elterjed a magyar ugaron s a magyar naptámadatból egy deli huszárcapitány arca mosolyogja oda távol napnyugatnak... Magyarország nem volt, hanem lesz...*

*Széchenyi fellépésének és működésének az oka és párhuzam hatásának a magyarázója mindenkinél nagyobb fajszeretete és izzó magyarsága. Célja a magyarságot megmenteni, amelyet ő már a pusztulás szélén látott. Bármerre tekint, mindenütt a reménytelenség kőfalába ütközik. Halálraítélt nép vagyunk, úgymond, de a halál tudatával éltek az élet ösztöne és dac lesz úrrá a lelkeken, dacos rátartással váltja fel a tépelődő, szenvedőlegességet a lázas tenni vágyás... Törekvéseit világosan és érthetően fogalmazza meg élete díthrambikus szövegében: »Az emberiségnek egy nemzetet megtartani, annak sajátságait megőrizni és szeplőtlen minőségben kifejtetni, s a világot egy új nemzettel meggazdagítani, rajtunk áll ennek a szerencsés eszközlése. Felelünk meg ennek a díszes hivatásnak. Fialat és öreg, nemes és nem nemes, katolikus és nem katolikus, fogj most kezét és hiú szenvedéseidnek ne áldozd fel ma hazád jövőjét, de létét is. A látszóg, amely cselekedeteidet uralja, nem a politikum, a nemzet és a honszeretet azon titok, amely mindent egyesít, mindent kormányoz. Az elsőt lehetőségig kifejleszteni, a másikat minden kebelben kitenyészteni«. Széchenyi magyarja az érzelmi mozzanatokon felülemelkedő, az álmok rózsaszínű világából kinőtt magyar. Magyarnak lenni Széchenyi szellemében annyit jelent, mint az egyetemes tudomány előtt új horizontokat felvázolni és új ismeretlen buja gazdagságú világ színcsereit vetíteni ki. Széchenyi mondta: a magyar legyen az okkeresés és az önismeret népe. Széchenyi okkeresése az öntudatos magyar élet követelése volt a csábálmokkal, az aranyhímporos magyar vétek felett való elsikamlással szemben. Nemzeti önteltszél és az évszázados. »Extra Hungariam non est vita« elvébe való betakarózás helyett nemzeti bünbánatot hirdet. A magyar katolicizmus nagy papja, **Albach Szaniszló** vele egyidejűleg hirdeti a magyar katolicizmus regenerációját egy magasabb egység... a nemzeti gondolat... jegyében és hallgatói között ott ül önsanyargató lelkével Széchenyi István, a magyar romantika romantikusan tragikus hőse.*

*Széchenyi nagy művét: a nyugati Magyarországot gazdasági alapon akarja megvalósítani. Kelet időtlenségébe beledobni a Nyugat lázasan lüktető ütemét, gépek kattogása, gőzsípok füttyzenéje közt építi Magyarországot, amely nem volt, hanem lesz. A gazdasági kifejlés, önellátás és anyagi jólét útján reméli megvalósítani a magyarság újjászületését. Széchenyi gazdaságpolitikailag a nemzetgazdász **Liszt Frigyes** tanítványa, akinek alapelve, hogy az anyagi szabadság az alapja a politikai, társadalmi szabadságnak. Ezen eszméit munkáiban: a Hitel, Világ és Stádiumban fekteti le. A magyarság tragikus visszamaradottságáért egyedül a nemzet felelős és bűnös. »Magyarországon*

sem a földnek, sem a munkának nincsen meg a kellő értéke, ezt megátolja a robot, a tized, az ősiség és a fiskalitás. Ezek következtében a magyar birtokosnak nem volt hitelképes tulajdona és ez a közszegénységnek egyik oka. Egy hitelképes mezőgazdasági élet magával hozza az ipar és kereskedelem fellendülését. Ha megszűnik a mezőgazdasági anarchia és a mezőgazdasági fogyasztóból termelő válik, megindul a magyar kereskedelmi élet egészséges vérkeringése s a magyar ipar nem fog a pénztelenség zátonyain megfenekleni.«

Széchenyi nagyvonalú munkaprogramjában hozzá mer nyúlni forradalmárként olyan évszázadok szentesítette fogalmakhoz, melyek, mint szent és sérthetetlenek idegződtek bele az évszázados magyar útvesztőkbe. Széchenyi követeli a magyar alkotmány és törvényhozás reformját. Hiszi és vallja, hogy a magyarnak nagyszerű alkotmánya van, amelyhez csak az angol hasonlítható, csupán a lélek hiányzik, mely a külső szerkezetet hazafias szellemmel és korszerű eszmékkel és eszményekkel töltse meg. Hirdeti a nemesi adómentesség antiszociális és antidemokratikus voltát. Az igazságszolgáltatás megjavítása, kereskedelmi és váltótörvényszékek felállításával mellett tör lándzsát és új evangéliumként hirdeti, hogy az alkotmány sáncai közé a népet is fel kell venni, mert a várat csak egyesült erő tarthatja fenn. Széchenyi hazafiassága a demokrácia, a népség zászlóvivőjévé teszi. Széchenyi népszemléleti meglátásaiban a paraszti ő, Széchenyi Márton sűrű paraszti vére lobog fel; Széchenyi demokratizmusának és szociális meglátásainak a szülője mélyen átértzett katolicizmusa és izzó fajszeretete. Azért akar adni a magyar népnek jogokat, hogy a félmilliónyi nemesi nemzetet hatalmassá tegye és az elnyomott jobbágyot, a népet, akinek sámáni őserűjében a magyar nemzet őskeletarcú torzót nyer, mely az új ezredév biztosító zálogát hordozza magában, az Istenfiak lélek-közösségébe beavassa. »A Múlt elesett hatalmunkból, de a Jövőnek még birtokosai vagyunk, ne bajlódjunk ezért hiábavaló semmiségekkel, átkos reminiscenciákkal, de bírjuk inkább elszánt hazafisággal és hív egyesüléssel drága anyaföldünket szebb virradásra. Sokan azt gondolják, hogy Magyarország volt... én szeretem hinni és merem remélni: lesz...«

A fiatal Magyarország szemeit Széchenyi művei nyitják fel a magyar problémák számára. Munkája nyomán megindul a közállapotok bírálata, mely a nemesi nemzet szomorú harakirije. Széchenyi amit hirdet, azt tetteivel is alátámasztja. A nagy alkotók halálmegérzésével, valami öntudatlan lázas hévvel alkot, hat, gyarapít.

Széchenyi számára a nemzet lelki egysége és népi egysége magasztos gondolat volt, amelyet az arisztokratikus hatalom fölényes piadestálján formált ki. Széchenyi életművében a megépülő nagy Magyarországon és magyar Európában a vezető szerepet az arisztokráciának akarja juttatni, eszményképe a szellemileg, lelkileg és erkölcsileg arisztokrata felfogású angol lord, ezt célozza a Nemzeti Kaszinó alapítása is, amelyet az angol klubok mintájára szervezett meg.

Életművei, amint már az elején kihangsúlyoztam, magukon viselik az anachronizmus bélyegét. A Magyar Tudományos Akadémia megszervezésével megelőzte Európa kultúrnemzeteit. A nép, a jobbágy a sötét tudatlanság útvesztőiben tévelygett. A Magyar Tudományos Akadémiával megalkotta a magyar tudományosság legfőbb szervét, a magyar kultúra csarnokairól szó sem esik. Megépíteti a magyar hídépítőművészet világcsodálta remekét, mely azonban élénk forgalom lebonyolításához teljesen alkalmatlan. Tágítatja a Kazánszorost, a Vaskaput Kelet, az ősi magyar vágy kapujává avatja, holott a magyar víziutakról, Tisza és Duna szabályozásáról még szó sem esik. Alapítója a budapesti Hengermalom Részvénytársaságnak s a magyar Kánaán legnagyobb része még parlagon hever; a birtokon teljesen ötlepszerű gazdálkodás folyik, egy bizonyos törvények és szabályok meghatározta tervgazdaságnak még nyoma sincs; meghonosítja Alagon a lóversenyeket az epsomi derby módjára, a magyar lótenyésztés, az ősi ázsiai ősfoglalkozás még gyermekcipőben jár. Széchenyi gazdasági elképzelései teljesen angol mintára vannak méretezve és innen műveinek korszerűtlensége. Széchenyi közgazdasági és kulturális programjának a kifejlésénél a kulturált és civilizált angol viszonyokat tartja szem előtt és ezen formák tükörképét akarja magyar viszonylatban megvalósítani.

Széchenyi hatása a magyar politikában csakhamar megmutatkozik és az ifjúság csakhamar erősebb hullámokat ver és Széchenyi biztos vizeiről kicsábítatják magukat az európai liberalizmus láthatár nélküli vizeire; amannak reális, magyar szükségletekre szabott rendszerétől a forradalmi szabadságeszme hitvallásához és így terelődik át Széchenyi gazdaságpolitikai forradalma a nemzetközi szabadságeszme közös hitvallásává. A szabadságeszme előharcosa Kossuth. Széchenyi a magyar vátesz, Kossuth a magyar titán, a magyar álmok két legszínesebb álmodója, a magyar géniusz két legkáprázatosabb kiteljesülése. Politikai célkitűzéseikben megegyeztek egymással, szabad és boldog hazát akart népének mind a kettő, csak míg Széchenyi gazdag hazában szabad nemzetet akart látni, addig Kossuth szabad hazában boldog, gazdag népet, vagyis, míg Kossuth népet szabaddá, addig Széchenyi népet gazdaggá akarta tenni. Széchenyi a nép eszére, Kossuth a nép szívére apellál. Kossuth programjában a világszabadság is kér emberi jogokat, míg Széchenyi előtt csak egy eszme lebeg és egész valóját egy magasabb komplexum hatja át - a nemzet.

Széchenyi a politikai deduktivizmus híve, a reformokat felülről akarja megvalósítani és reformtervezetében az arisztokráciának szán szerepet, addig Kossuth minden jogot a nép kezébe ad. Széchenyi és Kossuth között érdekes a viszony. Kossuth Széchenyi nemzetvédő tevékenységét magasra értékeli s meghajtja előtte a hála, köszönet lobogóját, s Pest vármegye közgyűlésén a »legnagyobb magyar«-nak nevezi!... Széchenyi viszonylagosan nagyobb forradal-

már mint Kossuth, Széchenyinek nagyobb utat kellett megtenni az ő gazdaságpolitikai forradalmiságához, mint Kossuthnak az ő közjogi forradalmához. Széchenyi nagyúr, katolikus, akinek vérében benne van a szubordináció, udvari kamarás; Kossuth nincstelen kismemes, rebellis, protestáns ősök lázongó ivadéka, az osztrák börtönök gloriifikált alakja. – Széchenyi és Kossuth közt nyílt szakadásra a védvámok kérdésében került sor.

Széchenyi látnoki erővel meglátja, hogy Kossuth útja a forradalomhoz vezet és látja az elkövetkezendő Golgotát, hallja a magyar árvák sirámát, a magyar özvegyek jajveszékelését, az új Magyarország üszkösödő falainak az összeomlását. Ő maga igyekszik magát mindinkább a politikai életből kivonni. Utolsó nagy erkölcsi diadala a nemesi adómentesség megszüntetése és a jobbágyváltás, s a helytartóság mellett megszervezett közlekedésügyi ügyosztály élére lép és megkezdi a legmagyarabb folyó: a Tisza szabályozását. A Tisza szabályozás terveit Széchenyi felszólítására egy lángelkű magyar mérnök, **Vásárhelyi Pál** készítette el egyéni ihletéseinek megfelelően, felismerve a Tisza egyéni magyar problémáit és azt a tényt, hogy a Tisza, ez a szeszélyes magyar víz korlátok közé nem szorítható és így különleges elbánást érdemel..., s míg őt Pegazusa ragadja távol világok ködképei felé, addig Magyarország halad alá a lejtőn és amíg ő az elmosódó embervilág felé emelkedik napsugárcsókolta pillangóelke színes szárnyain, addig Magyarország feltartóztathatatlannul halad a glóriás tragédia felé.

1848 márciusa meghozza váratlanul küzdelem nélkül a szabadság győzelmét. Az ifjuság megmámorosodik, és tobzódó lelkesedéssel reméli merész álmainak a valóráválását. Oly idők ezek, hogy a valóság álomszerűvé válik és lázas agyvelők fantomjai kelnek életre. Az emberiséget elfogja valami nagy szent örület és a lelkesültség tetőfokának szent révületében csak az első alkotmányos minisztérium közlekedésügyi minisztere lát tisztán vérlátó képzetivel. Látja a kifejlt katasztrófát, felgyújtott városok és falvak panorámáját, csontvitézek instanciázását a magyarok Istenénél és a lángóceán felett önmagát a prometheusi önvád kínjával. Látja bús, magyar látnoki szemével, hogy a szabadság árama Nyugaton eleped és elapad, s csak a maroknyi magyar küzd a világszabadság szent nevében egy egész világ ellen és reá zuhannak az isteni büntetés kösziklái. Mohácsoló lelke elborul a szörnyű önvád szörnyű súlya alatt és 1848 augusztusában törni, zúzni kezd, úgyhogy háziorvosa, a hírneves **Kovács Pál** a döblingi elme-gyógyintézetbe szállíttatja. Széchenyi egészében katolikus jellem. Aszkéta, az önvád aszkétája, aki az önkéntesen magára mért aszkézist, a döblingi börtönt végtelen türelemmel viseli el, döblingi tartózkodása alatt megírt drámai feszültségű vallomásai világos képet nyújtanak arról a lelki viaskodásról, amelyek a magyar napkelet napnyugat-arcú vándorát a kétségbeesés szirtjei felé sodorják. Szellemének utolsó fellángolása és hatyúdala, amelyben a maga emberi nagyságában magyar halhatatlansággá magasztosul, a Blick auf einen Rückblick, amelyben **Bach Sándor** rendszerét pozdorjává törli és Bach Sándort a közgúny martalékává dobja oda. A mű névtelenül jelent meg Lipcsében, de az okfejtés, okadatolás, a mű egész felépítése és szertelensége a nemes grófra vallott.

1860. április 7-én, nagyszombaton, midőn a harangok a feltámadást hirdették, az élet diadalát a halálon, napkelet diadalát napnyugaton:

Egy fájdalom nyilallott át a hazán... egy röpke szó süvített bele a nagyszombati harangok örömteli zúgásába... Széchenyi hazaszállt az égbe magyar álmaival... hazaszállt az ősi Magyarországra a harmatos fellegekkel... hazaszállt a magyar napkelet poétája, a magyar föld eszményi romantikusa, a magyar végzetek véres szavú látnoka... haza... és **Arany János** lantján a húsvéti hit szent jegyében zeng a vigasz...

A Polgárikör a Koháry (ma: Hviezdoslav) utcában

»Mi felkelünk, a fájdalom vigasztal,
Egy nemzet gyásza nemcsak leverő.
Nép, mely dicsőt magasztal és így magasztal,
Van élni abban... hit, jog és erő...«

Széchenyi szellemarca mind erőteljesebben árad szét ma a magyar ugaron és szelleme jegyében lelki regenerációt követel ma tőlünk, egy új magyar arcúságot, építő magyarságot... az eszményiség, az önfeláldozás magyarságát. Magyar népem, az örök Széchenyi szól tehozzád, halld meg hívó szavát és szólj: Szolgálatra jelentkezem...!»

(összeállította: B. Kovács István)